Яблука починають падати в червні. Це — папіровки, з білою, як березова кора, шкуркою. Але шкурка біла, як березова кора, в тих яблук, що висять, а в падалишніх вона — світло-жовта, ніби начинена воском. Спершу гупаються невеличкі, навіть зачучверілі, з поморщеним боком, з надгнилим хвостиком, начисто струблені червами. Навіть і ті падають, що залишилися зеленими пуп'янками, які не пішли в ріст, а безмовно трималися, доки їх не сколихнуло, не штовхнуло донизу вітром.

Вітя прокидається вранці, лежить у теплі, але потім згадує про яблука, біжить надвір, нишпорить гарячими чутливими пальцями серед росяної трави. Студені бурульбашки гостро поколихуються на кінчиках трави, на споришевих та лободових вершках, вони припікають за босі п'яти, п'яти терпнуть, а хлопець шукає серед тієї мокрої свіжості яблука папіровки. Деякі з них він жбурляє геть, наїдку там нема ніякого, але ті, що кладе до кишені, приємно тугі, вони завбільшки з куряче яйце.

Вітя біжить до хати, показує знайдене батькові, матері, вони вдавано — аби потішити його — радіють. Хлопець обережно, з перебільшеним задоволенням, починає їсти яблука, і мати каже, щоб він спершу поснідав свіжоздоєним молоком з хлібом, але син не слухається. Йому цікаво не слухатись, йому добре сидіти на призьбі, відкушувати шматок за шматком, а далі закидати недоїдок у картоплю, полохаючи квочку з курчатами.

І він думає про те, звідки беруться яблука. Зимою яблуні голі, вони іноді закуті в ожеледь, іноді їхнє гілля присипане снігом, а більше — вони світяться ніжно-зеленою корою, побризканою лишайниковими плямами, гойдаються рурочки, в які закуталася гусінь,— і більше нічого нема. А потім — бруньки, вогкі, клейкі, з гострим запахом, далі — цвіт, зав'язь, і одного разу непомітно з'являються пуп'янки, вони ростуть, тужавіють, округлюються...

І ось — уже падають...

Згодом починаються жнива — з довгими днями, перепеченими сонцем, перепорошеними курявою, повні гроз, сердитих блискавок, перепахчені зерном. Вітя пасе за ставом гусей, бігає з іншими пастухами в горох, рве за пазуху стручки. Заскакують на цвинтар, наричують повні торби вишень, що ростуть на могилах. Але цвинтарні вишні завжди чомусь зеленкуваті, кислі, а коли навіть не зеленкуваті, а червоні, то однаково прогірклі, ніби їм не вистачає тепла... Хлопці подовгу купаються у ставу, пірнають із греблі сторч головою, потім голяка ганяються за учителевою донькою, лякаючи її до вереску. І ввечері, коли простелюються густі тіні, вони разом з кіньми, худобою та возами бредуть додому, і тужно мукають корови, і сполохано озиваються немащені колеса, і сонце розпачливо й червоно топиться серед куряви та спеки.

Вітя заганяє гелготливих гусей до хліва, біжить у сад. Він забув про яблуню папіровку, бо все із неї вже обнесено,— зате на кожному дереві рясніє й рум'яниться солодка сила, яку, здається, ніколи не перетрощиш. І він їсть, ліниво, перебираючи, жбурляє майже половинки.

Однієї неділі батько бере в колгоспі воза та коней, і вони трусять яблука, далі зносять їх на солому, якою вистелено віз. Яблука густо й лоскітливо пахнуть, над ними гудуть бджоли, на білих, рожевих, червоних та жовтих щоках викупується проміння, стріляючи увсібіч веселими зайчиками. І покрикують колеса, коні махають хвостами та стріпують гривами, сонце зводиться вище, стерня в полях стоїть, ніби біла вода, дорога тікає й тікає назад рушником, отороченим глодовими кущами, а потім — буряками; полукіпки посходилися до гурту, дико спалахують пелюстки червоного маку, якась дівчина проходить назустріч — і посміхається, лавою виструнчились будяки, за ними — луг, телята.

На базарі батько продає яблука відрами, або на десятки, чи ж на кілограми,— і весь він світиться од радості, розхристався, молодицям каже якісь насмішкуваті слова, а ті регочуться; і смердить коломаззю, дьогтем, тхне сушеною рибою, чути, як пахнуть нові горщики та глеки, крам також пахне по-своєму. Спалахує чийсь спів, ревуть мотори,

кричать гуси та кури, мукають телята, іржуть коні,— і весь цей гармидер хлюпається навколо Вітиної голови, вона плаває в ньому, ніби достиглий гарбуз серед зеленого городнього життя, вуха в нього густо забиті репетом торговиці, він затуляє їх долонями, далі на хвильку одтуляє, далі знову закриває, і тепер до нього долинає приглушене, ніби віддалене, гудіння, далі воно вибухає гострою різноголосицею, знову блякне... Він сміється покупцям, хоча й сам не знає, чого він сміється, щось кричить до молодого, але вже з бородою, парубка, який в одній руці несе віжки, а другу поклав на плече огрядній дівці...

Десь пополудні на возі залишається ще чимало яблук, вони вже перемацані, перепробувані не однією тіткою. Купляти не дуже поспішають, бо ниньки і понаносили в корзинах та в мішках, і в відрах та на тачках, і машинами привезено. Батько віддає майже за безцінь, весь він поступово ніби темніє: наче згасає незвичайне багаття, і тепер він уже рідше світиться усмішкою. Скоро він каже: "Ех, гайнемо, сину, до Гуменного!.." І забирає з-перед коней опалку, кладе в задок, вони їдуть передвечоровим містечком, гуркочуть по тінях, що простелилися від хат та від дерев. Завертають у двір, з-під копит випорскують курчата, гавкає собака, у шибку хтось визирає, на порозі виростає дядько Гуменний,— і батько вже до смерку захрясає у нього за столом. Він віддає дядині неспродані яблука та сливки, хоча в дядька свій садок не згірший... На лежанці скулилась дівчинка в жовтій хустині і, не кліпаючи, зирить на гостей. Вітя ніяковіє від того погляду, ніби він звернутий лише на нього, хлопець намагається й не дивитись на дівчинку, але іноді мимоволі глипне — й швидко відвернеться... І потім уже, коли вони довго та міцно на прощання обнімаються з дядьком Гуменним і з громом виїжджають на шлях, будячи собак по всенькому кутку, Вітя солодко починає думати про свою хату, потім поступово засинає, а коли прокидається, то раптово в очі йому попадають: гострий місяць у чорно-голубому небі, біла стерня, закутана маревним туманом, кущі плигають обабіч дороги, батько сидить у передку, помахує пужалном... Намацує під собою яблуко, яке зашпорталось у соломі, встромлює зуби,— і раптом згадує дівчинку, як вона примостилась на лежанці, як втупилась у них... Вгорі висіялись бліді поодинокі зірки, віз підстрибує по груддю, а вгорі місяць пливе й пливе,

наче прив'язаний, але так і не може зрушити з одного місця. Коні стомлено ступають, то гнідий, то вороний вивітрюють хвости, гостро несе кізяками — перетравленою конюшиною та зопрілим вівсом, Вітя лежить горілиць, і йому здається, що вони ніколи нікуди не доберуться, а отак їхатимуть і їхатимуть всеньке життя через темряву, колеса повискуватимуть, вітерець нестиме з балки торфовим духом, білітиметься дорога, хрустітимуть підкови по каменюках, скреготатимуть ободи... Перед селом він знову засинає, верби погойдують ледь помітно над його сном прохолодний шелест, клуні стоять розпливчасто й тьмяно, хати вириваються з-поміж дерева світлими стінами, яскравими вікнами...

По тому батько вже не їздить на ярмарок. Він вимочує діжки на різні соління, діжки довго мокнуть на причілку, а пізніше мати засипає їх перемитими огірками, перестелює цупкими листками хріну, накладає задушливого кропу, заливає розсолом... А деякі діжки ще мокнуть, або клепки порозсихались, обручі сковзають,— і вже пізніше їх засипають яблуками, накривають кружками. Під зиму мати виносить яблука на горище, ховає в полові, аби вилежувались та достигали; вона цеберками сипле яблука в погріб на картоплю, прикидає їх буряками, морквою.

Перші заморозки хапають землю, як сивина — скроні старої людини. Вітя іноді йде в сад, збиває дрючком якесь запізніле яблуко, жадібно їсть, і воно пругко похрустує на його зубах, пирскає шумливим соком, несподівано вистрілює вбік лискучим темно-коричневим зернятком,— і він знову пригадує, як вони з батьком їздили на ярмарок, як торгувались, і випливає у спомині та дівчинка, яка лежала на лежанці в хаті дядька Гуменного... Як вони їхали додому, а вгорі підплигували колючі зірки, і колеса повискували по білій дорозі...